

PANDEMİ DÖNEMİNDE UZAKTAN EĞİTİME DÂHİL OLAN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN MESLEKİ GELİŞİMİNE İLİŞKİN KAYGILARI

Prof. Dr. Ahmet ÜSTÜN¹
Nurten ÖZBERK²

ÖZET

2020’de ortaya çıkan Covid-19 salgını pek çok şeyi etkisi altında almıő, dolayısıyla eğitim sistemini de etkilemiştir. Sosyal izolasyon gereği evlerin daha sağlıklı bir ortam olacağı düşüncesi ile bu süreçte eğitim faaliyetleri online olarak daha sağlıklı bir ortamda sürdürölmüőtür. Ülkemizde ve dünyada ilkokuldan üniversiteye her düzeyde eğitim kurumları uzaktan eğitime geçiş yapmıştır. Böylece okullar eve taőınmıő, zaman ve mekan sınırları aőılmıőtır. Bu sistem, acil durum eylem planı olarak eğitimin sürdürölebilirliğini sağlasa da dezavantajları da olmuştur. Odaklanabilme ve motivasyon açısından yetersiz kalma, psikolojik dayanıklılık, kariyer geleceğini planlamada yaşanan umutsuzluk, iletiőimde yeterince etkileşim kuramama, teknolojik donanım ve internete ulaşamayanlar açısından fırsat eőtisizliklerini daha da belirginleőtirme, geçişin çok hızlı olması sebebiyle psikolojik olarak böyle bir duruma hazır hissedememe gibi olumsuzluklar yaratmıştır. Bu sebeple bu çalışmada özellikle üniversite öğrencilerinin pandemi döneminde yaőadıkları sorunlara ve mesleki becerilerine ilişkin kaygılarını tespit etmek amaçlanmıőtır. Bu amaca yönelik nitel araştırma yöntemiyle farklı üniversitelerde eğitim gören, teorik ve pratik eğitime dayalı çeőtitli faköltelerde, bölümlerde okuyan 13 öğrenci ile görüőölmüőtür. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıőtır. Verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırmacılar bu çalışmanın sonunda uzaktan eğitim sisteminin üniversite öğrencilerinde hayal kırıklıkları yarattığını, kaygı düzeylerinin yüksek olduğunu ve geleceğe yönelik icra edecekleri mesleğe ilişkin kendilerini yetersiz gördüklerini tespit etmiőtlerdir. Ayrıca, çok yeni olan ve hızlı bir şekilde geçilen bu sistemde hem teknik hazırbulunuşluk hem de psikolojik hazırbulunuşluk yeterli değildir. Kısmen alternatif bir çözüml sağlasa da sürdürölebilirliği de her bakımdan yapılacak iyileőtirmelere bağlı olarak deęiőecektir. Sürdürölebilirlik açısından teorik ve pratik derslerin de ayrıca göz önünde bulundurulması gerekebilir.

Anahtar Sözcükler: Pandemi, Covid-19, Eğitim, Uzaktan Eğitim, Öğrenci, Üniversite, Kaygı.

¹ Amasya Ün., Eğitim Fak. Eğitim Bil. Böl., ORCID: 0000-0002-2457-5381, ahmet.ustun@amasya.edu.tr

² Amasya Ün., SBE, YL, ORCID: 0000-0003-1608-5056, ozdemirnrtn@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article, Geliő Tarihi/Received:09/08/2021–Kabul Tarihi/Accepted: 27/10/2021

CONCERNS REGARDING THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF UNIVERSITY STUDENTS INVOLVED IN DISTANCE EDUCATION DURING THE PANDEMIC PERIOD

ABSTRACT

Covid-19 epidemic that emerged in 2020, influenced many things, thus affecting the education system. With the thought that houses will be a healthier environment due to social isolation, educational activities were continued online in a healthier environment. Educational institutions at all levels, from primary school to university, have transitioned to distance education in our country and in the world. Thus, the schools moved to the house and the limits of time and space were exceeded. Although this system ensures the sustainability of education as an emergency action plan, it also has disadvantages. Lack of focus and motivation, psychological resilience, hopelessness in planning a career future, not being able to interact sufficiently in communication, making the inequalities of opportunity more evident for those who cannot access the technological equipment and the internet, due to the fact that the transition is very fast as not feeling psychologically ready for such a situation have created negativities. For this reason, in this study, it was aimed to determine the concerns of university students about the problems and professional skills they experienced during the pandemic period. For this purpose, 13 students studying in different faculties and departments based on theoretical and practical education were interviewed with the qualitative research method. Data were collected with a semi-structured interview form. Descriptive analysis technique was used in the analysis of the data. At the end of this study, the researchers determined that the distance education system caused disappointment in university students, their anxiety levels were high and they saw themselves as inadequate for their future profession. In addition, both technical and psychological readiness are not sufficient in this system which is very new and passed quickly. Although it partially provides an alternative solution, its sustainability will also vary depending on the improvements to be made in all respects. In terms of sustainability, theoretical and practical courses may also need to be considered.

Keywords: Pandemic, Covid-19, Education, Distance Education, Student, University, Anxiety.

1. GİRİŞ

Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve kısa sürede bilançosu tüm dünyayı kasıp kavuran Covid-19 salgını, bizim ülkemizde de pek çok tedbiri beraberinde getirmiştir. Eğitim camiasındaki önlemler, 12 Mart'ta Cumhurbaşkanı sözcüsünün yaptığı açıklamayla, 16 Mart 2020 tarihi itibari ile ilkokul, ortaokul ve liselerde bir hafta tatil, ikinci hafta uzaktan eğitim; üniversitelerde ise eğitime üç haftalık ara açıklamaları ile başlamıştır (covid19.yok.gov.tr, 2020). Ardından YÖK Başkanı Prof. Dr. Yekta Saraç 26 Mart 2020'de YÖK Genel Kurulunda alınan kararları basın toplantısında açıklamış, salgının seyri sebebiyle evlerin şu an en güvenli ortam olduğunu, bahar döneminin yüz yüze tamamlanamayacağını, dijital eğitime geçileceğini açıklamıştır. Gençlerin de taleplerinin bu çerçevede olmasını temenni etmiştir (covid19.gov.tr, 2020).

YÖK Başkanı'nın basın açıklamaları üniversitelerin hepsinin yüz yüze verdiği dersleri, uzaktan eğitimle vermesi yönünde olmuştur (Saraç, 2020). Üniversiteler acil bir şekilde uzaktan eğitime geçiş sağlamışlardır. Nerdeyse bir hafta gibi kısa sürede hazırlıklarını tamamlamaları gerekmiş, donanım ve yazılım konusunda da ciddi harcamalar yapmışlardır. Öğrenci ve ders verecek akademisyenlerin sisteme hemen ayak uydurmaları beklentisi doğmuştur (Durak, Çankaya, İzmirli, 2020). YÖK Başkanı Yekta Saraç 2020-2021 eğitim öğretim yılı akademik takvimi ile ilgili ağustos ayında yaptığı açıklamada, güz döneminin 1 Ekim 2020 itibarıyla başlayacağını duyurmuş, akademisyen, idari personel ve öğrenci sağlığının önemine dikkat çekerek hareketliliğin azalması için alınan önlemleri ve her üniversitenin fakülte ve bölümlerine göre plan yapmasında esneklik gösterileceğini belirtmiştir. Bundan sonraki sürecin de Sağlık Bakanlığı ve diğer bakanlıkların yönlendirmesi ile planlanacağını vurgulamıştır (covid19.yok.gov.tr, 2020). Fakat güz dönemi beklenildiği gibi yüz yüze eğitime geçilememiş, Sağlık Bakanlığının YÖK'e ilettiği görüş yazısı doğrultusunda pek çok üniversite kamuoyuna uzaktan eğitim kararını açıklamıştır. 2021-2022 Eğitim Öğretim dönemi güz yarıyılında ise YÖK tarafından yüz yüze eğitime geçildiği fakat programlar özelinde önlem amaçlı online eğitimin de sürdürüleceği basına duyurulmuştur (yok.gov.tr, 2021).

UNESCO verilerine göre 2020'nin Mayıs ayı itibarıyla 130 ülke Covid-19 salgını müsebbibi ile yüz yüze eğitime paydos vermiştir (UNESCO, 2020). Pandemi koşulları sebebiyle bütün üniversiteler ve bölümler mücbir sebeplerden ötürü uzaktan eğitime geçmek zorunda kalmıştır. Dünya tarihinde eğitimi etkileyen olaylar savaş ve terör, doğal afetler, hastalıklar ve salgınlar olmuştur (Kahraman, 2020). Ülkemiz açısından değerlendirilecek olursa, acil eylem planı olarak ilk defa Elazığ depremi ile gündeme gelen uzaktan eğitime pandemi döneminde çabuk adapte olduğu söylenebilir (Can, 2020).

Uzaktan eğitim modeli ile yüz yüze eğitimin gerçekleştirilemeyeceği durumlarda zengin içeriklerle öğrencilere ulaşmak amaçlanır (Kaya, 2002). Teknoloji geliştikçe eğitim dünyasına da avantajlar sağlamıştır. Farklı mekânlarda bulunan öğretmen ve öğrenciler çevrim içi platformda aynı çatı altında buluşurlar uzaktan öğretim için böyle bir esnek tanımlama yapılabilir (Çetin, Bayılmış, Çakıroğlu, Ekiz, 2002). Ülkemizde pandemiden bağımsız olarak da birçok üniversite uzaktan eğitim programları ile interaktif bir şekilde eğitim faaliyetlerini sürdürüyor, yine Milli Eğitim Bakanlığı da teknolojik gelişmelerin etkisi ile Fatih projesi ve EBA gibi kanallardan eğitimin bilişim altyapısını kurmaya gayret ediyordu (Bayburtlu, 2020).

1.1. Uzaktan Öğretime Hazırbulunuşluk

Uzaktan eğitim süreci geleneksel yöntemden farklı bir öğretim formu olduğu için öğrenci ve öğretmenin alışması açısından denenmesi gerekebilir, dersi verecek öğretmen ne kadar profesyonel olursa olsun uzaktan eğitim sürecine yeterince hazırlanmış olması ve süreçte motivasyonunun yerinde olması gerekir. Ders verilecek kurumun da fiziki ve psikolojik imkânlar itibari ile şartlarının yeteri olgunluğa ulaşması gerekmektedir (Koloğlu, Kantar, Doğan, 2016). Öğrenciler açısından uzaktan eğitimde materyallerin erişilebilirliği önem arz etmektedir.

Bilgisayar destekli ve web tabanlı kaynaklara öğrenci ulaşabilmeli, doğru yazılım ve kaynaklar kullanılmalıdır. Öğrenci-öğretmen etkileşimi ve öğretmenlere ulaşım eğitimin niteliği açısından önemli bir husustur. Örneğin uzaktan eğitimde derslerde etkileşimli video kullanımları öğrenme sürecini ve etkileşimi daha aktif tutar (Uğur ve Okur, 2016). Sosyokültürel boyut itibari ile uzaktan eğitim değerlendirilecek olursa farklı sosyoekonomik ve sosyokültürel imkânlarla sahip bireyler açısından farklı sonuçlar getirir. Şehirde yaşayan, kendi odası, teknolojik alet ve internet erişimi olan bir öğrenci ile kırsalda yaşayıp bu imkânlarla ulaşamayan öğrenci arasındaki bu farklılığı belirginleştirebilir. Güneş (2021)'in araştırma sonuçlarına göre, kırsaldaki öğrenciler hem kaynaklara ulaşamama hem de ekonomik ve coğrafi koşullardan dolayı uzaktan eğitimi arka planda bırakmak zorunda kalmıştır.

Üniversite öğrencilerine mezuniyet aşamasında zaman kaybettirmemek, okudukları bölümlerde mezun etmek amaçlı hızlı bir çözüm yöntemi olan bu sistemin elbette ki birtakım açığı olacaktır (Sahu, 2020). Pandemi dönemi ile beraber üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve salgın seyri sürecinde olaylara verdikleri tepkileri inceleyen çeşitli çalışmalar yapılmıştır (Çetin ve Anuk, 2020; Tönbül, 2020). Pandemi öncesinde gençler geleceğe daha pozitif ve umutlu yaklaşırken (Creed, Patton, Bartrum, 2002), Covid-19 sonrasındaki araştırmalarda gelecek hedeflerinin belirsizlikleri sebebiyle karamsar, negatif bir tutum sergilemişlerdir (Wang ve Zhao, 2020).

İvedilikle geçilen bu sistemde öğrenciler okullarına kavuşamama sebebiyle hayal kırıklığı, dersleri uzaktan yapıyor olmanın verdiği motivasyon düşüklüğü, ilerde icra edecekleri mesleğe karşı başaramama kaygısı, sosyal ortamlardan soyutlanmanın getirdiği psikolojik çöküntü, fiziksel, psikolojik, sosyolojik her türlü hazırbulunuşluğun düşük olması gibi sarsıntılar yaşamışlardır.

1.2. Olumlu ve Olumsuz Yanları ile Uzaktan Öğretim

Literatür incelendiği takdirde günahlarıyla, sevaplarıyla uzaktan eğitim tablosu çizmek mümkündür. Uzaktan eğitim bazı açılardan avantaj sağlarken bazı açılardan dezavantaj sağlamıştır. Örneğin, Aktay (2002)' ye göre öğrenmede mekân sınırını kaldırır, okulun despotluğundan arınık daha verimli bir öğrenme gerçekleşir. Bu görüşü destekleyecek diğer çalışmalara bakacak olursak, uzaktan eğitim alan öğrenciler üzerinde yapılan araştırmalarda öğrencilerin ailelerinin yanında yaşama (Serçemeli ve Kurnaz, 2020) ve uzaktan eğitimi daha ekonomik bulmaları (Olçay ve Döş, 2016) uzaktan eğitimi tercih etme sebebi olmuştur. Ekonomiklik açısından bakılınca öğrencilerin haklı olduğunu söylemek mümkündür. Yüz yüze eğitim alan öğrencilerin aileleri üzerinde yapılan araştırmalarda, ailelerin %83'ü beklentilerinin üzerinde masrafla çocuğun eğitim ihtiyaçlarını karşılamaktadır (Yenel, 2018). Uzaktan eğitimin bu gibi pek çok yararları olsa da dezavantajları da bulunmaktadır. Örneğin, Birkök (1998)'e göre, sanal gruplarda etkileşim sınırlı kalır ve performans düşer, aynı mekanı paylaşmayan bireylerde grup kontrolü zorlaşır.

Öğretmen öğrenci etkileşimini uzaktan eğitim sürecinde çevrim içi sosyalleşme boyutundan değerlendirilecek olursa öğrenci yüz yüze iletişim kuramadığı öğretmenine karşı yaş ve mesleki deneyimi göz ardı edip farklı üsluplar kullanabilir, otoriteyi içselleştirememiş olabilir. Çevrim içi ortamlarda zaman zaman kopya sorunu oluşabilir bu da öğretmen öğrenci etkileşimindeki etik ilkelere zarar verebilir yine burada otoriteyi yeterince içselleştirememesinden bahsedilebilir. Öğretmen öğrenci yakınlığı yüz yüze eğitimdeki kadar kurulamadığı için buradaki etkileşimin verimi de yeterli olmamaktadır (Varışlı, 2021).

Üniversitede birinci sınıfa başlayan öğrenciler açısından bakılınca yüz yüze eğitim veren bir üniversiteyi seçen bireyde, kafasındaki üniversite yaşantısı, kampüste geçireceği zaman dilimi, sosyalleşmeye dair düşünceleri uzaktan eğitimle sekteye uğramış olmaktadır. Dolayısıyla bu sürece hazırbulunmuşlukları düşündürücüdür (Kuzu, 2020). Meslek yüksekokulları ise sanayi, turizm, ticaret ve hizmet sektörüne nitelikli kaynak sağlayan eğitim veren kurumlardır (Alkan, Suiçmez, Aydınkal, Şahin, 2014). Eğitim- öğretim süresinin iki yıl olduğu bu kurumlarda teorik derslerin yanında staj ve iş yeri eğitimi gibi uygulamalı dersler de müfredatlarında yer almaktadır teorik dersler için uzaktan eğitim uygulanabilir olsa da örgün alınması gereken uygulamalı dersler sekteye uğramıştır (Kırmızıgül, 2020). Ayrıca eğitim süresinin iki yıl olduğu düşünüldüğünde, pandeminin başından itibaren meslek yüksekokulu öğrencileri geçirilen birkaç aylık alışma evresi dışında nerdeyse üniversite ortamını hiç tadamadan mezun olmuştur.

1.3. Araştırmanın Amacı

Pandemi, genç, yaşlı, çocuk her bireyi sosyal ve psikolojik açıdan etkilemiş, ülke ekonomisinde ve iş gücünde ciddi kayıplar yaratmıştır. Salgın hastalık sebebiyle sağlık sektörünü zaten birinci düzeyde etkilerken sosyal mesafe kuralları gereği okulların tedbiren uzaktan eğitim yoluyla faaliyet sürmesi sebebiyle eğitim sektöründe de krizler yaratmıştır. Bu sebeple bu araştırmada, toplumun gelecek sermayesi olan üniversite öğrencilerinin pandemi döneminde uzaktan eğitim konusunda yaşadığı sıkıntılar ve pandemiden sonraki süreçte kaygı besledikleri durumları tespit edilerek incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki üç soruya cevap aranmıştır:

1. Pandemi döneminde üniversitelerin verdiği eğitim teorik ve uygulamalı dersler bazında yeterli midir?
2. Pandemi döneminde öğretmen ve sınıftaki diğer öğrencilerle ders içi ve ders dışı iletişim; derse ait içerikler, materyaller ile etkileşim; kaynaklara ulaşım nasıldır?
3. Uzaktan eğitim, ileride yapılacak mesleğe ilişkin beceriler anlamında kaygı yaratıyor mu?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Nitel araştırmalar, istatistiksel veriler yerine daha zengin veriler sunmak amacıyla derinlemesine yapılan incelemeleri kapsar (Strauss ve Corbin, 1997). Merriam (1998)'e göre nitel araştırmalarda ulaşılan sonuçlar betimleyicidir, istatistikten uzak ve daha az veri ile daha detaylı bir inceleme yöntemidir. Nitel araştırma verilerinde farklı bakış açıları ile donanmış zengin veriler mevcuttur (Bazeley ve Jackson, 2013). Çalışmada model olarak ise nitel araştırma yöntemlerinden olan fenomenoloji (olgubilim) deseni kullanılmıştır. Bu yöntem, sosyal bilimlerde sıkça kullanılır. Edmund Husserl'in felsefesine dayanır ve somut yaşantılar üzerine temellenir. Araştırmacılar deneyimlere bağlı anlam, öz ve tanımlamaları birleştirir (Sönmez ve Gülderem-Alacapınar, 2018). Bu sebeple de bu desende katılımcılar rastlantısal seçilmez, araştırmacının amacına uygun yaşam deneyimine sahip katılımcılar seçilmesine özen gösterilir (Aktaran, Bedir-Erişti, Kabakçı-Yurdakul, Akbulut, Kurt, 2013).

2.2. Katılımcılar

Katılımcıların seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan maksimum çeşitlilik örnekleme tercih edilmiştir. Maksimum çeşitlilikte küçük bir örneklem oluşturulur ve bunun iki yararı vardır: Birincisi her durum kendi boyutları içinde ayrıntılı tanımlanır, ikincisi ise ortak temalar üzerinden farklı özellikler gösteren durumlar incelenebilir (Patton, 1987). Bu araştırma kapsamında pandemi döneminde uzaktan eğitim alan, eğitimleri teorik ve uygulamalıya dayanan farklı bölümlerden ve farklı cinsiyetlerden üniversite öğrencileri ile görüşmeler yapılmıştır.

Tablo 1: Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

		f	%
Cinsiyet	Kız	6	46
	Erkek	7	54
	Toplam	13	100
Okuduğu bölüm	Tıp	3	23
	Hukuk	2	15
	Diş Hekimliği	2	15
	Öğretmenlik	3	23
	Hemşirelik	1	8
	Mühendislik	1	8
	Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon	1	8
	Toplam	13	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmanın çalışma grubunu, 2019-2020 akademik yılı bahar döneminde uzaktan eğitim alan üniversite öğrencileri ile ve 2020-2021 akademik yılı güz ve bahar döneminde uzaktan eğitim alan farklı bölümlerden ve cinsiyetlerden üniversite öğrencileri oluşturmuştur. Çalışmada doğru bilgilerin elde edilmesi amacıyla etik ilkeler katılımcılara açıklanmış, görüşme soruları daha rahat ve akıcı cevaplar alabilmek amacı ile öncesinde paylaşılmıştır. Katılımcıların müsait olduğu bir zamanda görüşme için randevu alınmıştır. Katılımcılar çalışma boyunca K1, K2, K3, ... K13 gibi kod isimlerle belirtilecektir.

2.3. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması amacıyla, detaylı bir literatür taraması yapılmış, bu taramalar sonrasında katılımcılar tarafından yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirilmiştir. Veri toplanmadan önce 13 katılımcı belirlenmiştir. Verilerin doyuma ulaştığı hissedilince görüşme kısmı sonlandırılmıştır. Görüşme formu dil bilgisi ve anlatım bozukluğu gibi faktörler yönünden Türkçe alanında uzman bir kişiye, görüşme amacıyla uygunluğu açısından da eğitim yönetimi alanında uzman bir kişiye incelenmiştir. Araştırmacı sürecin her bir aşamasında uzman desteğinden faydalanmıştır. Katılımcılarla görüşmeler ortalama 15-20 dakika sürmüş, görüşmeler sesli telefon görüşmesi şeklinde yapılmıştır. Sesin kaydedilmesine izin veren katılımcılar için ses kayıtları alınmış olup, izin vermeyenler için notlar tutulmuştur. Hem ses kaydı hem de notlar günü gününe Microsoft Office Word uygulamasına geçirilmiştir. Daha sonra Word belgeleri katılımcılara gönderilerek söylediklerinin yazılı olduğu belgede doğru aktarılıp aktarılmadığı teyit edilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Bu araştırmada veriler betimsel analiz yoluyla yorumlanmıştır. Nitel araştırmalarda veri analizi yapılan ilk gözlem ya da görüşme süreci ile başlamış olur, veri toplama ve verilerin analizi eş zamanlıdır denilebilir. Her koşulda yeniden inşa olan bir süreçtir. Nitel araştırmalarda veri analizleri tümevarımsal ve karşılaştırılmalıdır. Veri analizinin amacı ise verileri dış dünyaya sunmaktır (Merriam, 2018). Betimsel analizde veriler, önceden belirlenmiş temalar dahilinde değerlendirilir. Çünkü amaç bulguları düzenleyerek aktarmaktır. Gözlemlenen davranış ya da görüşme yapılan kişileri sunmak maksadıyla doğrudan alıntılara sık yer verilir. Veriler ardışık ve yalın bir şekilde betimlenir, yorumlanır, analiz edilir. Neden sonuç ilişkileri araştırılır ve belli bir neticeye ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Okuyucuya zengin bir içerik sunmak maksadıyla iki araştırmacı da veriler üzerinde ayrı ayrı çalışarak analiz etmiş, çalışma da geçerlilik sağlanmaya çalışılmıştır. Veri toplama süreci ve analiz süreci beraber yürüyen bir süreç olduğu için verilerin önemli kaynağını oluşturan katılımcılar da araştırma hakkında bilgilendirilmiş süreçte rahat bir ortam tesis edilmeye çalışılmıştır. Etik kurallar dahilinde bu çalışmada hiçbir katılımcı ifşa edilmemiş olup, bulgular kısmında görüşlerini net yansıtmak amacıyla katılımcılardan alınan yanıtlar katılımcıların kod isimleri ile kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Bu çalışma, pandemi döneminde uzaktan eğitim alan üniversite öğrencilerinin mesleki becerilerine ilişkin kaygılarını tespit etmek amacıyla yürütülmüştür. Bu sebeple teorik ve uygulamalı eğitimlerden çeşitli bölümlerdeki öğrencilerle görüşülmüş olup, bu kısımda katılımcılardan toplanan veriler yansıtılacaktır.

Çalışmaya ait bulgular görüşme sorularının sırasıyla yansıtılacaktır. Bu bağlamda katılımcılara yöneltilen ilk soru “Pandemi döneminde üniversitelerin/sizin okulunuzun uzaktan eğitim vermesini nasıl değerlendiriyorsunuz, fikirlerinizi açıklar mısınız?” olmuştur. Bu soruya verilen yanıtlar aşağıdaki tabloda örnek cümlelerle sunulmuştur:

Tablo 2: Pandemi Döneminde Öğrencilerin Uzaktan Eğitime İlişkin Değerlendirmeleri

Tema	f	%	Örnek Cümle
1. Verimli değil.	5	38	Uzaktan eğitimde uygulama ve laboratuvar derslerinden neredeyse hiç verim alamadığımı düşünüyorum (K1).
2. Salgın koşullarında kısmen çözüm denilebilir.	7	54	Her eğitim kurumunun vermesi gereken eğitimi böyle bir dönemde verebileceği en sağlıklı yöntem uzaktan eğitim olur. Uzaktan eğitime pek adapte olamasam da herkesin sağlığı adına bir süre daha bu gidişata karşı koyabilmek için bir şeylerden ödün vermek zorundayız. Biz öğrenciler de eğitimimize uzaktan devam ederek destek oluyoruz (K3).
3. Yüz yüze eğitimden daha iyi olduğunu düşünüyorum.	1	8	Birinci sınıf olduğum için uygulama dersi yok bu yüzden evde daha rahat çalışma ortamım var, daha iyi çalışıyorum (K6).
Toplam	13	100	

Tablo 2’de de görüldüğü gibi öğrencilerin %38’i verimsiz bulmakta, %54’ü sağlık koşulları sebebiyle kısmen bir çözüm yolu olarak değerlendirmiş diğer bir öğrenci yani %8’i ise şu an için uygulama derslerinin de olmaması sebebiyle yüz yüze eğitimden daha iyi olduğunu belirtmiştir. Katılımcı cevaplarına bakıldığında, salgın koşulları sebebiyle bunun olası çözüm olduğunu düşünenlerin söylemlerinin de aslında verimsiz taraflarına vurgu yapıldığı yönündedir. Verimli değil diyenler ve süreci koşullar içinde değerlendirenler katılımcıların %92’sini oluşturmaktadır. Yani aslında buradaki cevaplarda uzaktan eğitimi 13 katılımcıdan yalnızca 1’i olumlu değerlendirdiğini ifade etmiştir fakat o bir katılımcı da birinci sınıf olduğu için uygulama derslerinin olmaması, teorik ağırlıklı olması ile bağdaştırmıştır.

İkinci olarak “Uzaktan eğitime gerek siz ve sizin fiziki koşullarınızın hazırbulunuşluğu gerekse de sizlere dersi veren akademisyenlerinizin psikolojik ve fiziki hazırbulunuşluğunu nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 3: Fiziki Koşullar ve Psikolojik Faktörler Açısından Uzaktan Eğitim Süreci

Tema	f	%	Örnek Cümle
1. Fiziki koşullarım yetersiz.	1	8	Açıkçası evde ders çalışmaya odaklanamıyorum. Ailem kalabalık ve kardeşlerimle beraber bu sıkıntıyı yaşıyoruz (K13).
2. Psikolojik olarak hazır değildik.	7	53	Ne biz ne de akademisyenler gerek fiziki gerek psikolojik açıdan buna hazır değildik. Ancak süreç uzadıkça bunun mecburiyet olduğu anlaşıldı ve insanlar buna alıştı ve ayak uydurdu (K7).
3. Fiziksel koşullar yeterli fakat psikolojik olarak iletişimsizlik var.	2	15	Derslere katılım açısından imkanlara sahiptim ve akademisyenler açısından da bu geçerliydi diye düşünüyorum. Fakat hazır değildik. Derslerde sözlü şekilde iletişim kuramadık. Akademisyenlerimiz de sıklıkla kimseyi görmeden ders anlatmaktan sıkıldıklarını ve dikkatlerinin dağıldıklarını dile getirdi (K10).
4. Teknolojik altyapı yetersiz.	1	8	Teknolojik imkanlar yeterli idi sorun yaşamadım fakat altyapı yetersiz olduğu için sürekli kopmalar, bağlantı sorunları yaşadık, derse girmek için savaş verdiğimiz çok oldu (K9).
5. Mevcut durumdan memnunum.	2	15	Yüz yüze olsa daha yoğun tempo olacak ve üzerine bir de fiziken yorgun olacağız şimdi sadece zihin olarak yoruluyoruz uygulama dersi olmayanlar için bu sistem daha iyi bence (K6).
Toplam	13	100	

Tablo 3 incelendiğinde, öğrencilerin %85'inin fiziki koşullar, psikolojik etkenler, teknolojik altyapı yetersizliği, iletişim faktörü gibi koşullar nedeniyle uzaktan eğitimi olumsuz değerlendirdiği söylenebilir. Sadece 2 kişi halihazırdaki durumdan memnun, bu da katılımcıların %15'ini oluşturmaktadır. Bu soruya katılımcıların verdiği cevaplar analiz edildiğinde memnuniyetsizlik oranının fazla olduğu söylenebilir. Bu memnuniyetsizlik de her öğrencide farklı boyutları ile ortaya çıkmıştır. Kimi öğrenci ailenin kalabalık olması sebebiyle odaklanamama, kimisi teknolojik altyapılar sebebiyle sürekli bağlantıların kopuyor oluşu bu sebeple motive olamama, kimisi psikolojikmen böyle bir sürece hazır olmamanın verdiği yıkıcı etkiden, kimileri ise teknolojik ortamın iletişim ve etkileşim boyutlarında vasat kaldığını belirterek sosyolojik anlamda yoksunluk boyutu ile açıklamıştır. Memnuniyetsizlik açısından hemen hemen bütün öğrenciler farklı pencerelerden değerlendirmiştir.

Öğrencilere üçüncü soruda teknolojik cihazlara ulaşımının ne derece olduğu ve ekranda geçirilen sürelerin yüz yüze eğitime göre ekstra bir fark yaratıp yaratmadığını tespit etmek amacıyla “Teknolojik cihazlara ulaşımınızı nasıl değerlendirirsiniz, internet altyapınız itibari uzaktan eğitime erişebildiniz mi? Ekranda geçirdiğiniz sürede herhangi bir farklılık oldu mu?” sorusu yöneltmiştir. Bu soruya öğrencilerin verdiği cevaplar aşağıdaki tabloda mevcuttur:

Tablo 4: Teknolojik Cihazlara Erişim ve Ekranda Geçen Süre

Tema	f	%	Örnek Cümle
1. Uzaktan eğitim için teknolojik aletlerim yoktu harcamalarım oldu ve ekranda geçirdiğim süre arttı.	4	31	Teknolojik cihazlara erişimim sonradan sağlandı. Ekranda geçirdiğim sürede tabi farklılık oldu ve bu beni olumsuz yönde etkiledi (K13).
2. Yeterli cihazlarım ve internetim vardı, herhangi bir sıkıntı yaşamadım ama ekran sürem arttı.	9	69	Teknolojik alet ve internet anlamında erişimde bir sıkıntı yaşamadım fakat yüz yüze eğitim olsaydı bu kadar çok ekrana kilitlenmezdim, ekranda geçirdiğim süreyi çok artırdı (K2).
Toplam	13	100	

Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların %69'unun dersler için kullanabileceği interneti ve cihazlarının mevcut olduğu görülür. Öğrencilerin %31'inin bu kaynaklara sonradan erişebildiği ve bunlara erişmek için maddi harcamalarda bulunduğu görülür. Öğrencilerin %100'ünde ise ekran süresinde ciddi artışlar olmuştur. Verilen cevaplar analiz edildiğinde kaynaklara erişim açısından bu süreç katılımcıların %31'ini maddi harcamalara teşvik etmiştir. Katılımcıların %100'ü ise zamanın büyük bir kısmını ekrana adanmıştır. Uzaktan eğitimden önce çok vakit geçirmeyen öğrenciler ve uzaktan eğitim öncesi zamanın bir kısmını eğlence amaçlı ekranda geçirenleri dahil hepsini ekrana daha fazla maruz bırakmıştır.

Öğrencilerin öğretmen öğrenci etkileşimine ilişkin tespitlerde bulunmak amacıyla “Dersi veren akademisyenlerinizle etkileşiminizi nasıl yorumluyorsunuz? Onlara ulaşmada bir sıkıntı yaşadınız mı?” sorusu yönlendirilmiştir. Bu soruya bazı katılımcıların verdiği cevaplar aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 5: Uzaktan Eğitimde Öğrencilerin Akademisyenlere Ulaşımı

Tema	f	%	Örnek Cümle
1. Çok sınırlı	7	54	Bazı hocalara temsilci öğrenci vasıtasıyla ulaşabiliyoruz, bize yardımcı oluyorlar. Ancak bazı hocalar e-mail adresi/telefon numarasını temsilciye vermeyi kabul etmiyor, bunun üstüne canlı derste mesaj kısmına bakmamaları da eklenince bu hocalara ulaşmak tamamen imkansızlaşıyor (K1).
2. Kısmen	3	23	Bazen sıkıntı yaşıyorum ama genel olarak ulaşabiliyorum. Dersle olan etkileşimlerinde ise hocadan hocaya değişiyor. Bazısı ilgili bazısı ilgisiz (K3).
3. Hiçbir sıkıntı yaşamadık, ulaşabiliyoruz.	3	23	Gerek Whatsapp aracılığıyla gerekse maille ulaşmada sıkıntı yaşamadım (K8).
Toplam	13	100	

Tablo 5 incelendiğinde öğrencilerinin yalnızca %23’ü bu durumla ilgili sıkıntı yaşamamıştır. %77’sinin etkileşimlerinin yetersiz olduğu söylenebilir. Verilen cevaplar incelendiğinde öğrencilerin genelde ders dışı ulaşım konusunda cevaplar verdiği görülmektedir, ders içi etkileşimi sadece bir katılımcı vurgulamıştır. Ders dışı ulaşımında ise öğrencilerin verdiği cevaplara bakılacak olursa sınırlılık olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin uzaktan eğitime ilişkin olumlu ve olumsuz eleştirilerini tespit etmek amacıyla “Uzaktan eğitimi olumlu/olumsuz yanları ile değerlendirebilir misiniz? a. Hazırlanan materyalleri ders içeriklerini nasıl buluyorsunuz? b. Bu süreçte hazırlanan sınavları adil buluyor musunuz? c. Not sistemi sizce nasıl olmalıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya tüm katılımcıların verdikleri cevaplar incelendiğinde, sunulan materyallere ulaşım ve zaman tasarrufu açısından katılımcıların olumlu değerlendirdikleri görülür. Ancak özellikle beceri temelli ders alan, dersi uygulamaya dönük olan katılımcılar için kaygı verici olmuştur. Diş hekimliği öğrencisi olan K1 ve hemşirelik öğrencisi olan K9’un cevapları direkt bu kaygıyı işaret etmiştir. Öte yandan katılımcıların büyük çoğunluğu sınav sisteminin adil olmadığını belirtmiştir.

Öğrencilerin mesleki beceri gelişimlerine ilişkin kaygılarına dönük olan 6. soru ise şöyledir: “Uzaktan eğitimin sizin mesleki becerilerinizi olumsuz etkileyeceğine dair kaygılarınız var mıdır?”. Bu soruya öğrencilerin verdiği cevaplar aşağıdaki tabloda yansıtılmıştır:

Tablo 6: Mesleki Beceri Kaygısı

Tema	f	%	Örnek Cümle
1. Çok kaygılıyım.	9	69	Bu sene öğrenmemiz gereken en önemli uygulama dış preparasyonuydu. Onu hocamız ve asistanlarımız ekran başında anlatamayacaklarını söyledikleri için Youtube'dan bakarak yapmamız gerekti. Eğer bir sene daha böyle giderse, dış hekimi adayları olarak gelecekte hem bizim hem de bize gelen hastaların çok sıkıntı çekeceğini düşünüyorum (K1).
2. Şu an için yeni başladım uygulama dersim yok fakat uygulama dersleri olursa sıkıntı yaşarım.	4	31	Tabii ki tıp eğitimi uygulamalı bir eğitim ancak bunu tüm tıp eğitimi için söylemek güç. Çünkü tıpta pre-klinik dediğimiz ilk 3 yılda uygulama ağırlıklı değil teori ağırlıklı bir eğitim var. Bu yüzden beni çok etkilemese de üst sınıflar için büyük sorunlar oluşturabilir (K7).
Toplam	13	100	

Tablo 6 incelediğinde öğrencilerin %69'u mesleki becerilerine ilişkin oldukça kaygılıdır. Geri kalan %31'i ise şu an için alt sınıflarda oldukları için uygulama derslerinin olmaması sebebiyle bu kaygıyı yaşamadıklarını belirtmiştir. Görüldüğü üzere katılımcılardan özellikle uygulamalı eğitim alacak olanların bu konuda daha yoğun kaygı taşıdığı söylenebilir. Diğer cevaplar içinde tıp öğrencilerinin verdikleri cevaplarda üniversitenin alt sınıflarında oldukları için bu kaygıyı taşımadıkları ifadesi dikkat çekmektedir. Tıp okuyan katılımcılar, ilk 3 sene teorik ağırlıklı eğitim oluyor vurgusu yapmıştır. Verilen cevaplara göre bu öğrencilerin de üst sınıf olmadıkları için şu an böyle bir kaygıyı yeterince taşımadıklarını söyleyebiliriz. Tüm katılımcılar içerisinde %69'luk dilim oransal olarak büyük bir rakam, üst sınıflarda olsalardı tıp öğrencilerinin de aynı şekilde kaygılı olma yönünde cevaplar vereceği düşünülürse oran daha da büyüyecekti.

Son olarak "Pandemi kaynaklı gelişen bu sisteme dair hayal kırıklıklarınız, beklentileriniz ve önerilerinizi paylaşabilir misiniz?" sorusu yöneltilmiş ve öğrencilerin cevapları analiz edildiğinde şu sonuçlar çıkmıştır: Katılımcıların bu süreçteki psikolojik kaygıları, bunalımları, ders ve ödevlere dair yükleri, sistemin verimsizliği, üniversite ortamının bireylere sağlayacağı sosyal ve kültürel imkânlardan mahrumiyet gibi sorunları sıkça dillendirilmiştir. Bir an önce okullarına kavuşmanın hayalini kurmaktadırlar.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu başlık altında elde edilen bulgular literatürdeki diğer çalışmalarla karşılaştırılmış, elde edilen bulgulara dayalı olarak birtakım önerilerde bulunulmuştur.

Katılımcıların uzaktan eğitime ilişkin değerlendirmelerini içeren ilk soruda %38'i verimsiz bulmuş, %54'i ise bunun şu an için ortam koşulları sebebiyle kısmen uygulanabilir alternatif bir yöntem olduğunu belirtmiştir. Bu sonuç Keskin ve Özer Kaya (2020)'nin lisans ve lisansüstü öğrencileri üzerinde yapmış oldukları çalışmanın bulguları ile örtüşmektedir. Hem bu çalışmada hem de Keskin ve Özer Kaya (2020)'nin araştırmasında katılımcıların yarıdan fazlası şu an için kullanılabilir bir yöntem olduğunu belirtmişlerdir. Köseoğlu (2021) de bu dönemde uzaktan eğitim uygulamalarının, eğitim kurumlarını tamamen kapatmaktansa bu şekilde çeşitli şekillerde yürütmenin kriz yönetimi olduğunu ve eğitim yönetimi sürecinde bu uygulamalarla krizden daha az zararlı çıkabilmenin amaçlandığını belirtmiştir. Şen ve Kızılcıoğlu (2020) de üniversite öğrencilerinin ve akademisyenlerin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri üzerine çalışma yapmışlar ve bu çalışmada öğrencilere uzaktan eğitimin avantajlarına yönelik sorular sormuşlardır. Lakin bu çalışmanın bulguları göstermektedir ki üniversite öğrencileri avantajlarından ziyade olumsuz yanlarına odaklanmışlar verimsiz olduğunu, motivasyonlarını etkilediğini ifade etmişlerdir. Bu soruya ilişkin çıkarımlarda literatürdeki çalışmalarla karşılaştırma yapıldığında verilen cevaplar ve diğer çalışmaların bulgularının örtüştüğü görülmektedir. Uzaktan eğitimde öğrencilerin genelinde tatminsizlik duygusu hâkimdir.

Uzaktan eğitime ilişkin fiziksel ve psikolojik hazırbulunuşluk boyutları açısından katılımcıların %85'i hem kendilerini hem de akademisyenlerini fiziksel yetersizlikler, teknolojik altyapı yetersizliği, psikolojik olarak böyle bir sürecin sürpriz bir şekilde gelmesi ile hazırlıksız yakalanma, yeterli iletişimin sağlanamaması vs. gibi nedenlerden ötürü olumsuz değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Literatür incelendiğinde Karadağ ve Yücel (2020)'nin çalışmasında da üniversite öğrencilerinin fakültelerinin bilgilendirmelerinin yeterli olmadığı, dijital içerik ve öğretim materyallerinin niteliksiz olduğu, dersi veren öğretim elemanlarının uzaktan eğitim ve teknoloji kullanımı ile ilgili yetersiz olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu süreçte, dijital araçlara erişim hususunda öğretmenler yeterli bilgilendirmenin olmaması sebebiyle bu dijital kaynakları kullanabilme noktasında problem yaşarken, kaynaklara erişim noktasında sıkıntı yaşayan ise öğrenciler olmuştur (Çelik ve Ayyüce Şahin, 2020). Ayrıca Altunpulluk (2021) de uzaktan eğitim niteliklerine ilişkin öğretim üyeleri ile çalışma yapmış ve bu çalışmanın sonucuna göre olumlu katkıları olarak eğitimde devamlılık sağlanmış, öğretim üyelerinin teknolojik okuryazarlığın gelişimine katkıda bulunmuş, eğitim sağlıklı bir ortamda yürütülmüş, engelliler, mahkûmlar ve çeşitli dezavantajlı gruplar açısından katılımı sağlamış, maliyetleri aza indirmiştir. Olumsuzlukları ise her üniversitenin teknik altyapısı buna hazır bulunmamaktadır. Ses kalitesi, sistemin gitmesi, bağlantı problemi gibi sorunlara yol açmıştır, çoğu öğretim üyesi ve öğrenci teknolojik okuryazarlığı bu süreçte geliştirebilmiştir.

Öğrenciler ile iletişim sıkıntıları yaşanabilmektedir, herkesin teknolojiye ulaşımı aynı değildir, bu konuda fırsat eşitsizlikleri derslere katılımı da etkilemektedir, öğrencinin öğrenip öğrenmediği yeterince saptanamamaktadır, veri güvenliğinin sağlanamaması, çoğu ders içeriğinin çevrim içi eğitime uygun olmaması gibi olumsuzluklar da bulunmaktadır. Psikolojik anlamda ise öğrenciler stresli hissetmiş (Turan ve Gürol, 2020), motivasyon ve odaklanabilme hususunda ise olumsuz etkilenmişlerdir (Server ve Özdemir, 2020). Bu çalışmanın bulguları literatürdeki diğer çalışmalarla örtüşmektedir. Acil eylem planı olarak uygulanan uzaktan eğitime geçiş hızlı olmuş, sistem itibari ile altyapı yetersizlikleri, psikolojik olarak hazır hissedememe gibi duygusal gerilimler yaşanmıştır.

Bu araştırmaya göre katılımcıların %69'u derslere katılım açısından gerekli teknolojik imkânlarla sahiptir. %31'i bu sürecin getirdiği zorunlulukla daha sonradan cihaz edinmiş ya da İnternet satın almıştır. Fakat %100'ünde de ekranda geçirilen süre açısından artış görülmüştür. Literatürdeki diğer çalışmalara da bakıldığında da pandemi sürecinde sosyoekonomik düzeyde farklılık yaşayan çocuklar arasında, bilgisayar, İnternet gibi maddi kaynaklara erişim yönünden yaşanan kısıtlılık çocukların başarı düzeyini etkilemiştir (Sözen, 2020). Ayrıca Kavuk ve Demirtaş (2021)'in öğretmenlerle yapmış olduğu araştırma bulgularına göre de uzaktan eğitimde öğrencilerin teknolojik cihazlara ve internete erişimi konusunda sıkıntılar yaşamışlardır. Öğrencilerin evinde internet olmaması, cihaz olsa bile evde uzaktan eğitim alan birden fazla çocuğun bulunması gibi her öğrencinin aynı imkânlarla sahip olmaması açısından sorunlar oluşmuştur (Kavuk ve Demirtaş, 2021). Ekran sürelerinin artmasına ilişkin literatürdeki çalışmalar (Baltacı, Akbulut, Zafer, 2020; Baltacı, Akbulut, Yılmaz, 2021) sosyal izolasyonla birlikte eve kapanmanın daha fazla internete hapsolmayı gösterdiği yönündedir. Ayrıca Aktaş ve Bostancı Daştan (2021)'in üniversite öğrencilerinin pandemi döneminde dijital oyun oynama durumları üzerine yapmış oldukları çalışmanın bulgularına göre öğrencilerin pandemi dönemi ve pandemiden önce dijital oyunlara ayırdığı süre arasında ciddi farklar oluşmuş, pandemide bu oyunlara daha fazla zaman ayırmışlardır. Bu araştırmanın bulguları ve literatürdeki çalışmalar göz önüne alındığında herkesin kaynaklara erişim imkânı aynı değildir, kaynaklara erişimi olmayanlar için hem cihaz alımı hem İnternet alımı gibi maddi tüketimler artmış hem de bu cihazlara ulaştıktan sonra ekranda geçirilen süre ile zaman tüketimi artmıştır. Öğrenciler sadece dersler için değil diğer faaliyetler için de vakit ayırınca ekran süresi katlanarak artmıştır.

Bu araştırmada öğrencilerin %54'ü akademisyenlere ulaşabilmenin zor olduğunu, ders öğretmenlerinin e-mail ya da telefon numaralarını paylaşmadıklarını belirtmiştir. Zan ve Umut Zan (2020)'nin uzaktan eğitim alan Edebiyat Fakültesi öğrencileri ile yapmış oldukları çalışmanın bulgularına göre öğrenciler akademisyenlerine genel itibari ile dersi aldıkları sistem üzerinden ulaşabilmişlerdir. Bu iki çalışmada ders dışında akademisyenlere ulaşma konusu sıkıntı gibi görünse de Şen ve Kızılcıoğlu (2020)'nin yaptığı çalışmanın bulgularına göre ise bu durumun tam tersi öğrenciler informal kanallarla da dersin hocasına ulaşabildiklerini belirtmişlerdir. Bu çalışmalara göre ders veren akademisyenlere ulaşmanın kolay ya da zor olması değişkenlik göstermektedir.

Katılımcılardan uzaktan eğitimi olumlu ve olumsuz tarafları ile değerlendirmeleri istenmiş ve cevaplara bakıldığında her ortamdan katılım mümkün olduğu için konforlu olması, dokümanlara ulaşımın mümkün olması, zaman açısından tasarruflu olması gibi yönleriyle olumlu bulunmuştur fakat verimin düşük olması, arkadaş ortamı ve öğretmenlerle etkileşimin yetersizliği, uygulamalı derslerin içeriklerini karşılayamama, rahatlığın ve konforun getirdiği motivasyon düşüklüğü, not sisteminin adil olmaması, ödevlendirmenin fazla olması gibi sebeplerden ötürü de olumsuz değerlendirmeler olmuştur. Karakuş vd. (2020)'nin Türkçe öğretmeni adayları ile yapmış olduğu çalışmanın bulgularına göre de uzaktan eğitime ilişkin değerlendirmelerde katılımcılar teknolojik altyapı yetersizliği, etkili iletişim kuramama, motivasyon eksikliği yaşatması, derslerin beceri temelli olması, ölçme değerlendirme sisteminde ödevler neticesinde artan iş yükü gibi değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Olumsuz taraflarını bertaraf etmek adına, öğrenme sürecindeki tüm paydaşlar üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirebilmeli, iş birliği yapabilmeli, uzaktan eğitimi tamamen reel dünyadan kopuk görmeyerek kendi fiziksel alanını düzenleme sorumluluğunu taşımalıdır (Bozkurt, 2020). Ölçme değerlendirme süreçlerinde öğrencinin her türlü şartları dikkate alınmalı, hak ve adalet ölçüsünde, objektif olarak sonuç değil, süreç odaklı bir not sistemi daha yerinde bir uygulama olabilmelidir. (Sarı, 2020). Katılımcılardan toplanan veriler ve literatürdeki çalışmalara bakıldığında olumsuz tarafları üzerinde durulduğu görülmektedir. Bu sürece geçişin hızlı olmasının birtakım eksikleri doğurması şaşırılacak bir durum değildir.

Katılımcıların uzaktan eğitimde mesleki becerilerine ilişkin kaygılarında %69'u ilerde yapacakları mesleğe yönelik bilgi birikimi ve beceri yönünden kaygılı olduklarını belirtmiştir. Işık ve Küğcümen (2021)'in klinik uygulamadaki ebelik okuyan üniversite öğrencileri ile yapmış oldukları araştırmanın bulgularına göre öğrencilerde motivasyon eksikliği ve buna bağlı olarak kaygı düzeylerinin arttığı görülmüştür. Yolcu (2020)'nin sınıf öğretmeni adayları ile yaptığı çalışmada öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğu süreç bittikten sonra yüz yüze eğitime geçmeyi, mesleki eğitimlerini uzaktan almayı istemediklerini belirtmişlerdir. Fakat aynı öğrenci grubu online mesleki gelişim kurslarına katılabileceklerini de ifade etmişlerdir. Bu demek oluyor ki mesleki beceri kazanım sürecinde uzaktan eğitim yeterli bulunmazken mesleki gelişimde tercih edilebilir bir yöntemdir. Dünyada ise Çin'deki üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada çeşitli faktörlerden ötürü öğrencilerin %24 civarı anksiyete yaşadığını düşünmektedir. Ürdün'de Covid-19, sağlık çalışanları ve normal nüfusa göre üniversite öğrencilerinde anksiyete ve depresyonu daha fazla tetiklemiştir (Aktaran, Yanık ve Yeşilçınar, 2021). Brezilya'da üniversite öğrencileri uzaktan eğitimle ilgili teknik ve ulaşılabilirlik açısından hiçbir sıkıntı yaşamasa da öğrenciler bu süreci sevmemiş ve mesleki becerilerine ilişkin kaygılarını ve ileriye dönük başarısızlık hislerini artırdığını belirtmişlerdir (Aktaran, Karagöz, Ağadayı, Başer, 2020). Ülkemizdeki ve dünyadaki araştırmalar pandemi dönemi uzaktan eğitime ilişkin mesleki kaygıları artırdığını göstermektedir.

Katılımcılar üniversiteli olmak, arkadaşlarıyla iletişim ve etkileşimde olmamak, sosyal ve kültürel faaliyetlerden kısıtlanmış olmak gibi sebeplerden ötürü hayal kırıklığı yaşamaktadırlar. Tekin (2020)'nin Covid-19 kaygısının Z kuşağı üzerinde motivasyonel etkisini incelediği çalışmasına göre, izolasyon süreci içsel ve dışsal motivasyonlarını olumsuz etkilemiş, her ne kadar teknoloji odaklı olsalar da aynı zamanda sosyal bir jenerasyon olmaları sebebiyle hümanistik ihtiyaçlarını teknoloji üzerinden giderememişlerdir. Dilmen Bayar vd. (2020)'nin pandemi döneminde üniversite öğrencilerinin stres ve kaygı düzeyleri üzerine yaptığı çalışmaya göre de keskin değişiklikler ve sosyal kısıtlanmalar stres ve kaygı oluşmasını tetiklemiş ve artırmıştır. Araştırmalar göstermektedir ki kapanmak, üniversite öğrencilerinin sosyal ihtiyaçlarını kısıtlayarak onları olumsuz etkilemiştir.

K10, görüşme sorularının ardından uzaktan eğitimin avantajlarını da vurgulayarak her şey normale döndüğünde yüz yüze eğitimin yerini almaması gerektiğini savunmuştur. Literatürdeki pek çok çalışmada da yukarıda belirtildiği gibi uzaktan eğitimin faydaları da olmuştur, eksik kalan yanları da olmuştur. K10'un bu söylemleri Telli Yamamoto ve Altun (2020)'un araştırma sonuçları ile çelişmektedir. Nitekim bu araştırmaya göre bu süreçte online eğitim önlenemez bir yükseliş yaşamakta ve dijital öğrenmenin yakın zamanda yüz yüze öğrenmenin tahtını sallayabileceği öngörülmektedir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgularda uzaktan eğitime genel itibari olumsuz bir yaklaşım sergilendiği ve üniversite öğrencilerinin gerek öğrenme deneyimleri gerek mesleki becerilerine ilişkin kaygıları gerek de sosyal yaşantılarına travmatik etkiler bıraktığı belirlenmiştir. Önümüzdeki süreçlerde online eğitim yine güncelliğini koruyacaktır, ilk defa denenilen bu sistem belki kriz durumlarında alternatif olma seçeneğini koruyacaktır belki tamamen yüz yüze eğitimin yerine geçecektir belki de hibrit bir şekilde ikisi bir arada devam edecektir. Ne olacağına sistem karar verir. Fakat ne olursa olsun bu sürecin eksikliklerinin de giderilmesi şart görünmektedir. Cihazlara ve İnternet'e ulaşamayanlar için destek olunması, İnternet altyapılarının güçlendirilmesi, otomasyon sistemlerinin iyileştirilmesi gibi fiziki yeterlilikler ile sosyal ve kültürel faaliyetleri engellemeyecek, insani ihtiyaçları da göz önünde bulunduracak revizyonlar olmalıdır. Ayrıca bu araştırma her ne kadar üniversite öğrencileri ile gerçekleştirilmiş de olsa bu süreç ülke genelinde pek çok insanı psikolojik olarak vurmuştur. Bu durumda insanlara psikolojik destek verilmelidir. Bu sistem uygulanırken ilk olmanın etkisiyle psikolojik boyutu es geçilmiştir. Öğrencilerin derslerin yanında sosyal, duygusal, duyuşsal, psikolojik gelişimi gibi özelliklerinin de göz önünde bulundurulması gerekenin yapılması elzem bir durumdur. Böyle bir süreç devam ederse çeşitli iyileştirmelerle toplumun her bakımdan iyilik hali gözetilerek yapılması şart görünmektedir.

KAYNAKÇA

- AKTAŞ, B. & Bostancı, N. (2021). Covid-19 Pandemisinde Üniversite Öğrencilerindeki Oyun Bağımlılığı Düzeyleri ve Pandeminin Dijital Oyun Oynama Durumlarına Etkisi. *Bağımlılık Dergisi*, 22(2), 129-138.
- AKTAY, Y. (2002). Eğitimde küresel imkanlar küreselleşen dünyada eğitimde fırsat eşitliği ve özgürleşim fırsatları üzerine. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(1), 7-22.
- ALKAN, R. M., Suiçmez, M., Aydınkal, M. & Şahin, M. (2014). Meslek yüksekokullarındaki mevcut durum: Sorunlar ve bazı çözüm önerileri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 4(3), 133-140.
- ALTINPULLUK, H. (2021). Türkiye'deki Öğretim Üyelerinin Covid-19 Küresel Salgın Sürecindeki Uzaktan Eğitim Uygulamalarına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(1), 53-89.
- BALTACI, Ö., Akbulut, Ö. F., & Yılmaz, E. (2021). Problemler İnternet Kullanımında Güncel Bir Risk Faktörü: COVID-19 Pandemisi. *Humanistic Perspective*, 3(1), 97-121.
- BALTACI, Ö., Akbulut, Ö. F., & Zafer, R. (2020). Covid-19 Pandemisinde Problemler İnternet Kullanımı: Bir Nitel Araştırma.1.
- BAŞER, D. A., Ağadayı, E., & Karagöz, N. (2020). Bir tıp fakültesi öğrencilerinin pandemide uzaktan eğitim ile ilgili davranışları ve sorunları pandemi sürecinde tıp eğitimi. *The Journal of Turkish Family Physician*, 11(4), 149-158.
- BAYBURTLU, Y. S. (2020). Covid-19 pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde öğretmen görüşlerine göre Türkçe eğitimi. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 131-151.
- BAZALEY, P. & Jackson, K. (2013). *Qualitative data analysis with N Vivo* (2. Baskı). Londra: Sage.
- BEDİR-ERİŞTİ, S. D.; Kuzu, A. & Kabakçı-Yurdakul, I. & Akbulut, Y. & Kurt, A. A. (2013). Bilimsel araştırma yöntemleri. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi.
- BİRKÖK, M. C. (2004). Uzaktan eğitimin sosyolojik kavramlarla analizi. *Journal of Human Sciences*, 1(1).
- BOZKURT, A. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemi süreci ve pandemi sonrası dünyada eğitime yönelik değerlendirmeler: Yeni normal ve yeni eğitim paradigması. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 112-142.
- CREED, P. A., Patton, W. and Bartrum, D., (2002). Multidimensional properties of the LOT-R: Effects of optimism and pessimism on career and well-being related variables in adolescents. *Journal of Career Assessment*, 10(1), 42-61.
- ÇELİK, Z. ve Şahin, S. A. (2020). Pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde eğitimsel eşitsizliklerin yeniden üretimi. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/348355835>.
- ÇETİN, Ö., Bayılmış, C., Çakıroğlu, M. & Ekiz, H. (2002). Teknolojik gelişme için eğitimin önemi ve İnternet destekli öğretimin eğitimdeki yeri *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 3 (3), 17.
- ÇETİN, C. ve Anuk, Ö. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde yalnızlık ve psikolojik dayanıklılık: Bir kamu üniversitesi öğrencileri örnekleme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 170- 189.

- DİLMEN BAYAR, B., Yaşar Can, S., Erten, M., & Ekmen, M. (2021). Covid-19 pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin depresyon ve stres düzeylerinin belirlenmesi. *Paramedik ve Acil Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2(1), 12-25.
- DURAK, G., Çankaya, S., & İzmirli, S. (2020). Covid-19 pandemi döneminde Türkiye'deki üniversitelerin uzaktan eğitim sistemlerinin incelenmesi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 14(1), 787-809.
- ERTUĞ, C. (2020). Coronavirüs (Covid-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye'de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi* 6 (2), 11-53.
- GÜNEŞ, A. (2021). Çeşitli Boyutları ile Uzaktan Eğitim. *Türk Kütüphaneciliği*, 35(1), 13-14.
- IŞIK, C. & Küğcumen, G. (2020). Pandemi sürecinde klinik uygulamadaki ebelik öğrencilerinin kaygı düzeyleri ile akademik motivasyonları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Medical Sciences*, 16(2), 132-140.
- KAHRAMAN, M. E. (2020). Covid-19 salgınının uygulamalı derslere etkisi ve bu derslerin uzaktan eğitimle yürütülmesi: Temel tasarım dersi örneği. *Medeniyet Sanat Dergisi*, 6(1), 44-56.
- KARADAĞ, E. & Yücel, C. (2020). Yeni tip Koronavirüs pandemisi döneminde üniversitelerde uzaktan eğitim: Lisans öğrencileri kapsamında bir değerlendirme çalışması. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(2), 181-192.
- KARAKUŞ, N., Ucuzsatar, N., Karacaoğlu, M. Ö., Esendemir, N., & Bayraktar, D. (2020). Türkçe öğretmeni adaylarının uzaktan eğitime yönelik görüşleri. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (19), 220-241.
- KAVUK, E., & Demirtaş, H. (2021). COVID-19 Pandemisi Sürecinde Öğretmenlerin Uzaktan Eğitimde Yaşadığı Zorluklar. *E-Uluslararası Pedagoji Dergisi*, 1(1), 55-73.
- KAYA, Z. (2002). *Uzaktan eğitim*. (1. Baskı). Ankara: Pegem.
- KESKİN, M., & Özer Kaya, D. (2020). COVID-19 sürecinde öğrencilerin web tabanlı uzaktan eğitime yönelik geri bildirimlerinin değerlendirilmesi. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 59-67.
- KIRMIZIGÜL, G. H. (2020). Covid-19 salgını ve beraberinde getirdiği eğitim süreci. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 283-289.
- KOLOĞLU, T. F., Kantar, M. & Doğan, M. (2016). Öğretim elemanlarının uzaktan eğitimde hazırbulunuşluklarının önemi. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 52-70.
- KÖSEOĞLU, Ş. (2021). Covid-19 krizinde Türkiye'de eğitim süreçlerinin yönetimi (Yayımlanmamış Mezuniyet projesi). Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- KUZU, Y. (2020). Üniversiteyi yeni kazanan öğrencilerin pandemi kaynaklı uzaktan eğitime ilişkin hazırbulunuşlukları ve görüşleri. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi* 10 (2), 103-136.
- MERRIAM, S. B. (1998). *Qualite research and case study applications in education* (2. Baskı). San Fransisko: Jossey-Bass.
- MERRIAM, S. B. (2018). *Qualitative research: A guide to design and implementation* (3. Baskı). Selahattin Turan (Çev.). San Fransisko: Jossey-Bass.

- OLCAY, A., & Döş, B. (2016). Turizm eğitimi alan öğrencilerin internete dayalı uzaktan eğitim yöntemine yönelik görüşlerinin belirlenmesi. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(1), 727–750.
- PATTON, M. Q. (1987). How to use qualitative methods in evaluation. Newbury Park, CA: Sage.
- SAHU, P. (2020). Closure of universities due to coronavirus disease 2019 (Covid-19): Impact on education and mental health of students and academic staff. Cureus, 12 (4). <http://doi.org/10.7759/cureus.7541>
- SARAÇ, Y. (2020). “Basın Açıklaması”. Yükseköğretim Kurulu. <https://basin.yok.gov.tr/KonusmaMetinleriBelgeleri/2020/04-yok-baskani-saracuzaktan-egitime-iliskin-basin-toplantisi.pdf>, Son erişim tarihi: 29 Nisan 2020.
- SARI, H. (2020). Evde kal döneminde uzaktan eğitim: Ölçme ve değerlendirmeyi neden karantinaya almamalıyız?. Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi, 3(1), 121-128.
- SERÇEMELİ, M., & Kurnaz, E. (2020). Covid-19 pandemi döneminde öğrencilerin uzaktan eğitim ve uzaktan muhasebe eğitimine yönelik bakış açıları üzerine bir araştırma. Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi, 4(1), 40–53.
- SEVER, M., & Özdemir, S. (2020). Koronavirüs (covid-19) sürecinde öğrenci olma deneyimi: bir fotoses (photovoice) çalışması. Toplum ve Sosyal Hizmet, 31(4), 1653-1679.
- SÖNMEZ, V. & Gülderen-Alacapınar, F. (2018). Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri (Genişletilmiş 6. Baskı). Ankara: Anı.
- SÖZEN, N. (2020). Covid 19 sürecinde uzaktan eğitim uygulamaları üzerine bir inceleme. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 7(12), 302-319.
- STRAUSS, A. & Corbin, J. (1997). Grounded theory in practice. Thousand Oaks, CA: Sage.
- ŞEN, Ö. & Kızılcıoğlu, G. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin ve akademisyenlerin uzaktan eğitime yönelik görüşlerinin belirlenmesi. International Journal of 3D Printing Technologies and Digital Industry, 4(3), 239-252.
- TEKİN, E. (2020). Covid-19 kaygısının motivasyon üzerindeki etkisi: Z kuşağı üzerine bir araştırma. Electronic Turkish Studies, 15(4).
- TELLİ, S. G., & Altun, D. (2020). Koronavirüs ve çevrimiçi (online) eğitimin önlenemeyen yükselişi. Üniversite Araştırmaları Dergisi, 3(1), 25-34.
- TÖNBÜL, Ö. (2020). Koronavirüs (Covid-19) salgını sonrası 20-60 yaş arası bireylerin psikolojik dayanıklılıklarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. Uluslararası Akademik Psikolojik Danışma ve Rehberlik Araştırmaları Dergisi, 2(2), 159-174.
- TURAN, Z. & Gürol, A. (2020). Eğitimde acil bir dönüşüm: Covid-19 pandemisi döneminde çevrim içi ders alan üniversite öğrencilerinin stres algıları ve görüşleri. Hayef: Journal of Education, 17(2), 222-242. doi: 10.5152/hayef.2020.20018.
- UĞUR, S. & Okur, M. R. (2016). Açık ve uzaktan öğrenmede etkileşimli video kullanımı. Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 2 (4), 104-126.
- UNESCO, (2020), Education: From Distruption to Recovery. Erişim adresi: <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>.
- VARIŞLI, B. (2021). Pandemi sürecinde eğitimin dönüşümü: çevrimiçi eğitimin sosyolojik yansımaları. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 9(26), 237-249.
- WANG, C. ve Zhao, H. (2020). The impact of Covid-19 on anxiety in Chinese university students. Frontiers in Psychology, 11-1168, 1-8.

- YANIK, D., & Yeşilçınar, İ. (2021). Covid-19 pandemi sürecinde yaşanan sosyal izolasyonun hemşirelik öğrencileri üzerindeki etkileri: Niteliksel araştırma. Sağlık Akademisyenleri Dergisi, 8(2), 103-112.
- YENEL, A. (2018, 6 Eylül). Çocuğunu Okutmak İsteyen Aileler İçin Bu Bütçe Şart. <https://www.haberturk.com/turkiye-de-universite-okumanin-maliyeti-ne-kadar-2132434-ekonomi>.
- YILDIRIM, A. & Şimşek, H. (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin.
- YOLCU, H. H. (2020). Sınıf öğretmeni adaylarının uzaktan eğitim deneyimleri. Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 6(4), 237-250.
- ZAN, N., & Zan, B. U. (2020). Koronavirüs ile acil durumda eğitim: Türkiye'nin farklı bölgelerinden uzaktan eğitim sistemine dahil olan edebiyat fakültesi öğrencilerine genel bakış. Electronic Turkish Studies, 15(4).

İnternet Kaynakları

- <https://covid19.yok.gov.tr/Documents/alinan-kararlar/02-coronavirus-bilgilendirme-notu-1.pdf>
- <https://covid19.yok.gov.tr/Documents/alinan-kararlar/04-uzaktan-egitim-ve-yks-ertelenmesine-iliskin.pdf>
- <https://covid19.yok.gov.tr/Documents/alinan-kararlar/28-yuksekogretim-kurumlari-2020-2021-egitim-ve-ogretim-donemine-yonelik-aciklama.pdf>
- <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2021/2021-2022-egitim-ogretim-doneminde-verilecek-egitime-iliskin-aciklama.aspx>